

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Contractu Et Sacramento Matrimonii

Bosco, Jean a

Lovanii, 1678

Concl. IV. Formæ verborum, quibus certò contrahitur Matrimonium, sunt hæ & similes: Te accipio in meam: Ex nunc teneo te pro uxore: Ab hoc tempore servabo tibi fidem ùt uxori. Idem est, si viro ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73432)

præcipiat verba formalia & propriè dicta, nullum mihi apparet, per se loquendo, peccatum veniale, abique illis contrahere. Ut autem aliquid tale jus esset (quod non) solum erit peccatum veniale aliter contrahere, quia res est levis.

113. **Objectio ex Concil. Trident.** Dices: videtur aliquid tale jus reperiri in Conc. Trident. Sess. 24. de Reform. Matr. c. 1. ibi: *Si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesie procedatur; ubi Parochus viro & muliere interrogatus, & eorum mutuo consensu intellecto, &c.*

Diluitur. Respondeo: interrogatio ista non dicitur debere fieri verbis; nam & Parochus mutus possit assistere, saltem validè. Deindè; estd Parochus verbis deberet interrogare, ubi dicitur, quodd vir & mulier verbis debeant respondere? *Eorum* (inquit Conc.) *mutuo consensu intellecto*; potest autem mutuum consensum intelligere, tamen non exprimat verbis. Igitur nec ex Conc. Trident. probatur necessitas aliqua verborum, & per consequens non probatur omisso verborum peccatum; ergo ex nullo jure positivo-Ecclesie. Sed neque ex jure naturali, eo salvo, ut alia signa non relinquunt contractum dubium. Quod etiam bene norandum est in ipsis verbis, ut videlicet talia sint, quæ, abique aliqua obscuritate aut dubitatione, expriment consensum mutuum de præsentia; alioquin etiam graviter possit peccari, propter scandala & lites, quæ exinde solent oriri.

Si autem à me quæritur, quæ sint verba certa, & quæ dubia? Respondeo citius:

CONCLUSIO IV.

Formæ verborum, quibus certò contrahitur Matrimonium, sunt hæc & similes: *Te accipio in meam:*

Ex nunc teneo te pro uxore: Ab hoc tempore servabo tibi fidem ut uxori.

Idem est, si viro dicenti: *Accipio te in meam*, ipsa respondeat; *Placet*, aut, *Consentio*. Dubia forma est: *Volo te habere in uxorem*. Item: *Habebo te in uxorem: Providebo tibi ut uxori*, si non addatur: *Ex nunc*.

114. **Diversa forma verborum quibus certo** Prima forma habetur cap. penul de Sponfal. in principio: *Si inter virum & mulierem legitimus consensus interveniat de præsentia, ita quod unus alterum mutuo consensu, verbis consuetis expresso, recipiat, utroque dicen-*

te: *Ego te in meam accipio. Et: Ego te accipio in meum.*

Secundam formam, & tertiam, habes cap. 9. eod. tit. in principio: *Ex parte C. mulieris nobis inimatam est, quod Andreas juramentum præstitit, quod eam ab eo tempore pro conjugio teneret, & ei sicut uxori suæ fidem servaret. Ipsa quoque eidem Andree juravit, se illum pro marito habituram & fidem ei tamquam viro proprio servaturam.*

Quarta forma deducitur ex prima; nam qui consentit alteri, ut accipiat in uxorem, implicite consentit eum accipere in virum, & eum in virum accipit, cum non possit esse uxor, nisi alter sit ejus vir. De his ergo formis non est relictus dubitandi locus; quia manifestè significant consensum de præsentia.

Utique & sequentes: *Teneo, vel, habeo te pro uxore, Ex nunc providebo tibi ut uxori; Volo te in uxorem*, nisi aliqua particula addatur, quæ suspendat executionem in futurum: v. g. si dicat: *Accipio te in crastinum; Volo te, aut, teneo te in crastinum*. Sicut enim fieri potest per adjunctam particulam, ut verbum futurum temporis significet consensum de præsentia, ut hic: *Ex nunc providebo tibi ut uxori*; sic etiam per adjunctam particulam fieri potest, ut verbum præsentis temporis solum significet consensum de futuro, qui non sufficit ad Matrimonium, ut constat ex supra dictis; sed tantum ad sponsalia, quæ sunt promissio futuri Matrimonii.

Diligenter ergo attendendum est, an verba, quibus consensus exprimitur, sive per se ipsa, sive ex aliis circumstantiis, significant consensum de præsentia; an verò solum pro tempore futuro; ut fieri possit, quando constituant Matrimonium, quando autem solum sponsalia. Et hinc dubitatur de his formis: *Habebo te pro uxore; Providebo tibi ut uxori*, & similibus, sic solitariè prolatis, an constituant Matrimonium, an verò solum sponsalia; quia dubitatur, an significant consensum de præsentia, an verò solum consensum de futuro.

Equidem significare consensum de præsentia, existimat Pontius l. 2. c. 9. n. 4. & probat primò; quia in cap. *Si quis divinis*, 30. q. 5. valere dicitur Matrimonium ejus, qui juravit, se habiturum in uxorem. Hæc sunt verba textus: *Si quis, divinis talibus Scripturis, juraverit mulieri, legitimam se eam uxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor; quamvis nulla dicitur scriptura alia interposita sit.* Quem textum descripsit Gratianus ex Novella Constit. 74. c. 5.

Nec verò ejus vim excludit Tho. Sanchez, secutus Gutierrez & Alios, cum inquit, (lib. 1. disp. 18. n. 2.) non esse de-

cretum Pontificis, nec alicujus Sancti; sed esse desumptum ex Authent. Quibus modis naturales efficiantur legitimi, §. Quoniam autem, collat. 6. & solum à Gratiano inferri, nec esse ab aliquo Pontifice confirmatum; tunc enim solum leges, in Decreto. relatæ, censenter vim Canonis obtinere, quando in Canone aliquo Pontificio insertæ fuerint.

Sed neque Joannes Gutierrez (inquit Pontius) neque Thomas Sanchez satis hujus argumenti robur percepisse videntur, quod bonâ eorum veniâ dixerim; non enim eo utimur, quasi lege confirmatâ à Pontifice, aut robur legis obtinentes; sed tamquam explicante vim naturalem consensûs, his verbis explicati. Cùm enim Ecclesia non determinaverit externa signa in hoc contractu, ad explicandum consensum; planum est relinqui in dispositione contractûs naturalis, juxta communem modum loquendi, & significandi; & illa signa, quæ satis sint explicando consensui, satis erunt ad perficiendum; Imperator autem, non aliquid disponens, sed explicans horum verborum significationem & vim, decernit illa habere significationem, & executionem de præsentî.

Adde; etiam dispositionem civilem, ubi non obviat Ecclesiasticæ constitutioni, pondus habere, tamquam quæ optimè explicet naturam contractûs, circa quem nihil Ecclesiasticum decrevit. Quod non tam citò obvisci debebat Tho. Sanchez, cùm hanc eandem doctrinam docuisset eod. lib. 1. disp. 6. n. 24. juxta textum in c. 11. de Novi oper. nunt. Hactenus Pontius.

Respondeo ego pro sententia Sanchez; ex illa Novella (quam Pontius non videtur satis expendisse, si tamen propriis oculis legerit) nullatenus eam improbari; nam Imperator non decernit, ista verba solitariè spectata habere significationem & executionem de præsentî; sed attentâ mutuâ habitatione, & fortè procreatione filiorum; quæ utique procreatio, & cohabitatio satis indicant animum contrahendi de præsentî, quàmvis verba ista ex se illum animum non significarent; sicut olim, secundùm jus commune, sponsalia per copulam transibant in contractum de præsentî; jam autem sententia Sanchez est, illa sola verba non sufficere, nisi aliquid addatur ante vel post, quod magis significet consensum de præsentî.

Ne autem gratis id dicere videar, subjungo ipsissima verba Novellæ, quæ sic incipit: Quoniam autem interpellationibus, quæ nobis sunt semper, omnium tamen assidue mulieres avidius ingemiscunt & dicentes, quia quidam, earum concupiscentiâ detenti, ducunt eas in domibus suis, sacra tangentes eloquia, aut in orationis domibus jurantes, habituros se eas legitimas uxores: taliter eas habentes tempore multo,

& fortè suscipientes filios: deinde cum se satiaverint earum desiderio, aut extra filios aut cum filiis eas projicientes de suis domibus: judicavimus etiam hoc oportere sancire: ut si mulier ostendere poterit modis legitimis, quia secundùm hanc figuram vir eam acceperit domi, ut eam uxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorum matrem: nequaquam penitus licentiam esse ei, hanc de domo præter ordinem legis expellere, sed habere eam legitimam &c. Ergo per hæc verba solitariè spectata: Habebo te pro uxore, contrahitur legitimum Matrimonium; quomodo id rectè sequitur ex ista Novella?

Omitto; quòd fortè istud juramentum tantùm fuerit confirmatorium contractûs Matrimonialis, qui præcesserat, celebratus verbis consuetis: Ego te accipio in meam, aut similibus, de quibus nullum poterat esse dubium, quin significarent consensum de præsentî.

Igitur propter hoc argumentum Pontii, desumptum ex illa Novella, non est recedendum à sententia Sanchii supra n. 18. & Aliorum, quos citat, existimantes hæc verba solum perficere sponsalia; quoniam possunt omninò intelligi vera, quàmvis modò non habeam eam pro uxore, sed tempore futuro; ergo non significant consensum de præsentî. Unde hæc locutiones sunt æquivalentes: Pro aliquo tempore futuro habebō te in uxorem; &: Habebo te in uxorem; sed prior non constituit Matrimonium, ergo nec posterior. Deinde; quia hæc verba: Habebo te in uxorem, licet statim obligationem producant, non tamen obligant ad statim exequendum; ergo non statim celebratum est Matrimonium; sed obligationi satisfiet, postea celebrando.

Contra arguit Pontius supra n. 5. Planum est in jure, in materia obligationum, si non destinetur dies in contractu, incontinenti obligationem contrahi. Sufficiat vulgaris textus l. 14. In omnibus. ff. de Reg. Juris: In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsentî die debetur. Ergo istis verbis: Habebo te in uxorem, statim contrahitur obligatio.

Id quod etiam concedit idem Th. Sanchez disp. 18. citatâ n. 18. & 21. Sed inquit, esse obligationem postea celebrandi Matrimonium; ego tamen, statim exequendi Matrimonium; quod sic ostendo, expensâ & consideratâ significatione verbi: Habendi, ut optimè ibi Abbas n. 7. Nam habere pro legitima uxore, non denotat initium contractûs, sive non idem est, atque contrahere; aliud enim est habere, aliud contrahere, sed denotat executionem Matrimonii; habere enim & tractari pro legitima uxore non potest, nisi quæ jam uxor est. Unde voluntas habendi, non omninò eadem est cum voluntate contrahendi, sed addit & supponit voluntatem contrahendi; ut si quis dicat Scholasticos

120.
Sanchez docet, a. verba: Habebo te &c. solum perficere sponsalia, & variè probat.

121.
Contra arguit Pont. l. 14. ff. de Reg. juris.

122.
Quid significet verbum: Habendi.

Abbas.

tractari debere tamquam cives, supponit fieri cives, ut docet idem Abbas n. 2.

Atque hanc esse significationem verbi habendi, indicatur ex illo Simonis de Cassia l. 11. de Inst. Christ. c. 3. cum explicat illud Pauli: *Unusquisque uxorem suam habeat*, ibi: *Habere, est jam ducta uti, non ducere*. Cum ergo ab illo tempore oriatur obligatio tractandi tamquam uxorem, quod supponit necessario contractum, visus est in eo instanti voluisse contrahere, & contraxisse de presenti, ut inquit Abbas. Qui enim vult consequens, vult etiam illud antecedens, sine quo non potest perveniri ad illud consequens.

Significat uxorem jam ducta uti, ex Simone de Cassia.

123. Probatur exemplo.

Exemplum habemus certissimum (prosequitur idem Auctor. n. 6.) in jure, ad id explicandum valde accommodatum. Si testator filii servum suum pure tutorem dedit, eo ipso directam libertatem concessisse videtur; quia tutor esse non potest, qui servus est; quare eo ipso, quod tutorem eum esse vult, statim liber est, §. 2. & 3. Instit. Qui test. tut. da. poss. *Sed & servus proprius testamento cum libertate recte tutor dari potest. Sed sciendum est, eum & sine libertate tutorem datum, tacite libertatem directam accepisse videri, & per hoc recte tutorem esse*. Et dicit Paulus in l. *Quero* 32. ff. de Test. tut. *Placet eum qui a domino tutor datus est, libertatem quoque meruisse videri*.

Instit. Qui test §. 2. & 3.

L. 32. de Testam, tut.

L. 2. ff. de Jurisd.

Quisquis enim quid vult aut fieri jubet de aliqua re, simul omnia velle intelligitur, quæ præcedere oportet, & sine quibus ad prius illud perveniri non potest, l. 2. ff. de Jurisd. *Cui jurisdictio data est, ea quoque concessa esse videtur, sine quibus jurisdictio explicari non potest*.

Sic ergo in proposito, cum ab eo instanti, in quo dicit contrahens; *Tractabo te ut uxorem; Habebo te in uxorem*; obligatio confurgat se gerendi cum illa, tamquam cum uxore, in eodem igitur instanti contraxit de presenti; neque enim ab eo instanti potuit erga illam ut uxorem se gerere, nisi conjugio inito atque perfecto. Hæc Pontius.

124. Resp. Sanchez.

Ad quæ responderet Sanchez supra n. 21. necessario velle antecedens pro eo tempore, quo vult consequens; at consequens, nempe, habere ut uxorem, non vult statim, sed pro tempore, quo contrahet Matrimonium. Ita hic Auctor. Quamvis ergo in presenti statim obligetur, ut contrahat, tamen non, ut statim habeat pro uxore.

D. l. 14 ff. de Reg. juris non probat intentum.

Nec obstat d. lex 14. ff. de Reg. Juris; quia hic ponitur dies, videlicet tempus futurum; nam, ut supra retulimus ex Sanchio, æquivalent hæc propositiones: *Habebo te in uxorem, &: Pro aliquo tempore futuro habebis te in uxorem*. Quippe *Habebo*, verbum est futuri temporis; cur ergo non sufficiat ad veritatem illius propositionis, quod in futuro tempore eam usurus sim ut uxorem; ad hoc autem non re-

quiritur, ut ex nunc sit uxor, sed sufficit quod sit uxor pro eo tempore, quo eam utar ut uxore. Alioquin hæc propositiones erunt æquivalentes: *Habebo te in uxorem, &: Habebo te in uxorem*. Item: *Accipio te in uxorem, &: Accipiam te in uxorem*, hoc autem constat esse falsum, cum secundum Omnes hæc verba: *Accipiam te in uxorem*, ad summum perficiant sponsalia; ergo & illa. Quæ enim disparitas?

An putas has propositiones æquivalere: *Scholastici debent tractari ut cives, &: Scholastici debent tractari ut cives*? Clarum est, quod non: nam prima significat presentem tractationem, ut sic loquar, adedque hoc ipso debent fieri cives; 2. autem significat tractationem futuram; adedque sufficit, ut in futuro tempore fiant cives. Nisi ergo aliquid addatur, quo verbum futuri temporis secundum sonum litterarum, fiat quoad significationem de presenti; v. g. *Ex nunc te habebis*; vel nisi ex more patriæ, vel aliqua alia circumstantia, v. g. quia sponsalia præcesserant, & jam agebatur de contractu Matrimoniali, satis constet significatio de presenti; dico, verisimiliorem mihi videri sententiam Sanchez. Salletem dubia forma erit, ut habet Concluf.

Prout etiam hæc verba ambigua sunt: *Volo tecum contrahere, te ducere, te habere in uxorem, te tractare ut uxorem*. Nam Aliqui apud Sanchez supra n. 22. docent, nec constitutere Matrimonium, nec sponsalia. Card. in cap. *Ex literis*, de Sponsal. n. 1. in fine, existimat, constitutere Matrimonium, ut refert Sanchez supra n. 23. Alii complures, quos recitat idem Auctor n. 24. distinguunt: si verbum, *Volo*, adjungatur infinitivo, indicanti initium actus, ejusque suspensionem, erunt sponsalia, ut: *Volo contrahere, ducere, accipere te in uxorem*: si verò verbo denotanti executionem actus perfecti, est Matrimonium, ut: *Volo te habere, tenere in uxorem*.

Porrò Sanchez supra num. 25. cum Aliis, quos citat, eligit quartam sententiam, videlicet solum esse sponsalia; quia, inquit, ea verba verificantur, licet proferens modo noluit suam esse uxorem, sed tempore futuro. Limitandum est tamen, addit num. 26. nisi obsequio loci haberet, per ea verba celebrari Matrimonium; quia cum contrahentes, consuetudinis non ignari, iis verbis utuntur, satis sibi ipsis indicant velle Matrimonium inire. Rursus limitat num. 37. nisi præcessisset tractatus de contrahendo Matrimonio de presenti; tunc enim esset sufficiens conjectura animi, contrahendi Matrimonium per hæc verba, mutuo dicta: *Volo tecum contrahere*.

Sed quid, si quis, absque prævio tractatu, ad interrogationem alterius, quærentis: *Vis mecum contrahere?* respondeat: *Volo tecum contrahere?* Aliqui apud Sanchez supra n. 26. pu-

putant esse Matrimonium. Sed meritò, inquit Sanchez, contrarium tenet Sotus 4. dist. 27. q. 2. a. 1. post 2. Concluf. verl. Eadem ferè; quia velle contrahere non est contrahere.

Rogas à me, quam sententiam ex his quatuor sequatur Basil. Pontius? Respondeo: tenet sententiam Card. quam probat ex doctrina Glossæ in l. In vendentis. C. de Contrahenda emptione, quæ docet, his verbis: *Volo vendere. Volo emere*, perfectam venditionem esse. Quòd si dicas, inquit, non sequitur, *Volo; Ergo facio*. Respondet Card. in cap. *Ex literis*, de Sponsal. optimè, in his, quæ præter voluntatem exigunt aliquid extrinsecum, verum esse, non esse idem *Volo*, & *Facio*, ut: *Volo descendere*, &: *Descendo*. At verò in his, quæ non exigunt nisi consensum præsentem, contractus valet, quia detegitur ex voluntate; itaque paria sunt in Matrimonio: *Volo contrahere*, &: *Contraho*: Standum, (inquit Card.) communi intelligentiæ; putat autem ille communem intelligentiam esse, ut sint idem. Hæc autem vera esse iudicamus absolute, & ex vi verborum: tales enim circumstantiæ comitari possunt verba ista, sive ex consuetudine loci desumptæ, sive ex his, quæ præcesserunt, ut tantum habeant rationem sponsaliorum. Hucusque Pontius supra n. 8.

Subscribo verba Gloss. verb. *In vendentis*, circa finem: *Sed quid si dicam: Volo tibi vendere rem istam pro decem; & tu dicas: Ego volo emere pro decem: an erit contracta venditio? Videtur quòd non. Nam si dicam: Volo ascendere arborem, non sequitur, quòd ascendam. Sed certè hoc valet, cum solo consensu contrahatur; at ibi necesse est, ut ascendat, & clarum est, quòd non ascendis, licet sic dicat: sed hoc non est clarum, eum non consentire. Nam & his verbis fidei commissum relinquitur: ut *Instit. de Singulis re. per Fideicommissum reli. §. fin. & mandatum contrahitur: ut ff. Mandat. l. 1.* Hæc Gloss.*

Respondeo: non est idem: *Volo amare*, &: *Amo*, tamen nihil extrinsecum requiritur; ita ut verè dicere possim; *Volo amare*, quantumvis de factò nolim amare, sed tantummodo cras amaturus sim. Et ratio est; quia sunt actus omninò distincti: *Volo amare Deum*, &: *Amo Deum*; habent quippe objecta distincta, scilicet amorem Dei, & ipsum Deum; cur ergo non possim hodie unum actum elicere, & cras alterum?

Consimiliter cur non possim hodie velle contrahere, & cras tantum contrahere, nam & hi actus sunt distincti: *Volo contrahere*, &: *Contraho*; nam & objecta ipsorum sunt distincta, scilicet ipse contractus, id est, actio externa obligativa, & ipse res externæ, v. g. merex & pretium in emptione & venditio-

ne; in mutuo pecunia vel alia res, quæ mutuo datur; in donatione res, quæ donatur; in Matrimonio corpus, quod traditur alteri ad usum. Sicuti ergo non bene sequitur: *Volo tibi mutuari pecuniam, ergo mutuo; Volo donare talem rem, ergo dono*: sic etiam non bene sequitur: *Volo tecum contrahere Matrimonium, ergo contraho*; nam neque Matrimonium perficitur solo consensu, sed requirit traditionem corporis, non quidem realem, sed æquivalentem; & ideo requiruntur verba aut alia signa, quæ determinatè significant consensum de præsentem in ipsam translationem corporis, talia autem non sunt: *Volo contrahere Matrimonium*, quia possunt esse vera intellecta de contractu futuro.

Quantum ad contractum emptionis, de quo solo loquitur Glossa, hic perficitur solo consensu, absque traditione reali vel æquivalenti, & ideo fortè ad eum sufficiunt hæc verba: *Volo emere*, præsertim, quando præcessit tractatus de emptione statim faciendâ, de quo casu videtur loqui Glossa; non enim solet venditor pretium determinare, & emptor in illud consentire pro tempore futuro, sed pro tempore præsentem, cum pretium sæpius minuatur vel augeatur pro tempore futuro. Et sic etiam in casu proposito, si præcessisset tractatus de Matrimonio ineundo, & jam sponsalia forent contracta, & sponsus diceret: *Ego volo tecum Matrimonium contrahere*, & ipsa responderet: *Et ego similiter*, non dubito quin tali casu illa verba sufficienter exprimerent consensum de præsentem; nec hoc negat Sanchez. Quidquid sit, patet, quòd sint verba dubia, nisi per alias circumstantias magis determinentur.

Et idem docet Sanchez supra n. 29. de his verbis: *Volo te esse uxorem meam*. Quare, inquit ille, si eo verbo, *Volo*, explicetur velle eligentis, seu velle efficax, est Matrimonium; quia sufficienter explicatur consensus de præsentem; si verò appetitus quidam seu velle inefficax, nec sunt sponsalia: quia appetere Matrimonium, nec promittere est. Hæc ille, cum Aliis, quos citat.

Pontius verò supra n. 9. existimat, illa verba conficere Matrimonium; habent enim consensum de præsentem, ut sit uxor. Neque, inquit, illis verbis significari potest consensus inefficax, ut vult Tho. Sanchez n. 29. is enim significatur verbo: *Vellem*. Igitur significatur efficax consensus ex vi verbi, nisi ex aliis circumstantiis velleitas quædam significari intelligatur. Ita Pontius.

Sed contrà facit; quòd ly *Vellem*, ex vi verbi non significet voluntatem præsentem, qualis tamen est voluntas inefficax, sed potius voluntatem futuram; cur ergo illa voluntas inefficax, non possit explicari per ly *Volo*? Non dubito, quin possit; adeòque videtur

131. Fortè ad emptionem sufficiunt hæc verba: Volo emere.

132. Quid dicendum de his verbis: Volo te esse &c. Sanchez.

Pontius putat conficere Matrim.

133. Contrà arguitur.

datur verbum dubium seu equivocum, quàmvis communiùs per eam explicetur voluntas efficax, & per ly *Vellem*, voluntas inefficax; quamquam enim ex prima institutione, & ex rigorosa seu propria significatione istius vocis, non significetur nisi quod futurum est, insinuat tamen sufficienter inefficax complacentia; quia quilibet potest sufficienter cognoscere, loquentem habere talem complacentiam circa tale objectum; nam sine illa non diceret, *Vellem*; & fortè non posset dicere, quòd postea vellet potius, quàm non vellet, cum non possit hoc fundatè judicare, nisi ex affectu, quem hic & nunc habet erga res.

134. Disputatur hic etiam à DD. de sequentibus verbis: *Non ducam aliam, nisi te; Nolo aliam in uxorem, nisi te*, vel, *præter te*, vel *à te*, vel, *quàm te*; hæc enim omnia exclusivum seu exceptivum sensum habent. Sed nunquid etiam conditionalem? Affirmat Sanchez supra disp. 19. n. 5. & 6.

Undè putat, illa verba nec Matrimonium, nec sponsalia perficere; sed priora: *Non ducam aliam, nisi te*, solum esse promissionem conditionalem: *Si aliquam ducturus sum, te ducam*: hæc autem verba: *Nolo aliam in uxorem, nisi te*, non facere hunc sensum: *Volo te, & non aliam*; sed: *Si aliquam volo, te volo, & non aliam*.

135. Probat primò ex l. *Si sterilis*, 21. § penult. ff. de Act. empti, qui sic sonat: *Sed etsi ita fundum tibi vendidero, ut nulli alium, quam mihi venderes, actio eo nomine ex venditio est, si alii vendideris*. Ex quibus verbis colligitur, promittentem non vendere, nisi huic, minime teneri vendere; sed solum teneri huic, casu quo vendiderit.

136. Probat secundo ex l. *Titia*, 59. §. fin. ff. de Manumissis test. ubi sic scribitur: *Lucius Titius testamento suo ita cavuit: Onesiphore, nisi diligenter rationem excusseris, liber ne esto. Quæro, an Onesiphorus ex his verbis libertatem sibi vindicare possit. Respondit, verbis, quæ proponerentur, libertatem adimi potius, quam dari*.

Probat 3. ex communi modo loquendi, cui standum est in utroque foro, quando de intentione non constat; nam si quis promittat, nullam se Religionem, nisi Cartusiam, professurum, nemo affirmabit teneri Cartusiam ingredi; sed tantum teneri alias Religionem non ingredi, & liberam esse sibi Cartusiam eligere, & tantum suppositâ Religionis electione, teneri Cartusiam ingredi; ergo similiter dicendum est in nostro casu. Ita Sanchez.

Sed hæc sententia, ita generaliter accepta, non placet Pontio. Priusquam autem suam statuatur, notat in primis, particulam, *Nisi*, non tantum habere vim exceptivæ, sed etiam conditionalis, in quo differt ab aliis particulis exceptivis. Itaque & significat idem quod:

Tantum, Solum, Præter, & significat idem quod: *Si non*. Indè est, ut sæpè non efficiat nisi conditionalem sensum; & cum ponitur ut conditionalis pro: *Si non*, nihil affirmat, nisi ex adjuncta materia, vel aliunde colligatur.

Esse autem conditionalem, maxime constat, cum adiungitur alicui actioni, vel verbo, ut in illo: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*; & in illo: *Nisi manducaveritis carnes filii hominis, non habebitis vitam in vobis*, Joannis 6. & in illo: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi*. Gen. 32. id est, si non benedixeris, si non manducaveris, si non restitueris. In his & in similibus semper dispositio conditionalis est, veluti in dict. l. *Titia*.

Undè non rectè Tho. Sanchez probat eâ lege, particulam exceptivam sensum conditionalem efficere: nam ibi non ponitur tamquam exceptio, sed tamquam conditio: *Onesiphore, nisi diligenter rationem excusseris, ne liber esto*, ponitur conditio, sine qua non assequeretur libertatem.

Et idem dixerim de lege: *Si sterilis*. Nam ex ipsa specie facti colligitur, illum contractum conditionalem fuisse, non ex vi particulæ, *Nisi*, ut vult Tho. Sanchez; sed quia expressum fuerat in contractu: *Vendo tibi rem hanc eâ lege, ut si vendideris, non alteri, quam mihi vendas*. Quare ex eo textu ad casum, in quo nullâ expressâ conditione ponitur illa particula, argumentum desumi non potest. Hinc etiam illud: *Ne des Titio centum; nisi moriatur mater mea*, fuit conditionale legitimum.

Hæc autem vis, quæ latet in particula, *Nisi*, non latet in aliis exceptivis, *Præter, Tantum, Quàm*, nisi addatur conditionalis particula: *Si*, ut, *Præterquam si*. Quando autem ea particula, *Nisi*, non adiungitur verbo, sive actioni alicujus, sed tantum nomini vel personæ, revera habet sensum exceptivum tantum. Ita Pontius supra cap. 10. n. 6.

Porro num. 7. suam statuit sententiam, divisam in tres partes. Prima est: In propositionibus de præterito, aut præterito, semper particula exceptiva includit affirmationem. Secunda pars est: In propositionibus de futuro, vel quæ respiciunt tempus futurum, particula exceptiva non includit post negationem affirmationem. Tertia pars est: Particula exceptiva quando ponitur in propositionibus affirmativis, planè affirmat de casu excepto actionem verbi, & removel ab aliis, sive respiciant tempus præteritum, præteritum aut futurum.

Prima pars ostenditur in his propositionibus: *Non video, nisi te*, sensus est, te videri, & nullum alium. *Neminem viderunt, nisi solum Jesum*, id est, Jesum viderunt inco-

Quem sensum habeant hæc verba: Non ducam aliam, nisi te.

Sanchez putat nec sponsalia perficere, nec Matrim.

Probat 1. ex l. 21. ff. de Act. & emp.

Secundò ex l. 59. ff. de Manum. test.

Tertio probatio.

tionem, ex Pontio, Sanchio, & Covar.

142. Quare aliter hic iudicandum, quod ibi, ex Pontio

143. Ex quo oritur haec differentia.

mitatum: Nullus, nisi Petrus, currit, affirmatur cursus de Petro. Nullus pugnavit, nisi Petrus, affirmatur pugna de Petro: Aliàs ineptè hæc dicerentur. Ergo similiter in contractibus: Si quis dicat: Non vendo, nisi tibi, particula illa affirmat venditionem tibi factam, & excludit alios: Non volo, nisi te, id est, volo te, & nullam aliam. Nam ille tenetur de præsentī vera verba proferre. At non possunt verba esse vera, nisi in hoc sensu. Nam aut tunc volo te, vel non volo te: Si primum, vinco, quod volo: si secundum; ergo falso dico; Non volo, nisi te, quandoquidem nec te volo, & idèd nullam volo. Non vendo, nisi tibi, vel vendo tibi, vel non: si non, locutio est inepta, & falsa propositio; si tibi, ergo affirmat ea particula exceptiva, & post negationem dicit affirmationem. Illis ergo verbis (inquit Pontius supra num. 9.) perficitur Matrimonium: Nolo aliam, nisi te uxorem; Non habeo aliam, nisi te, vel, præter te; Non duco aliam, nisi te; Non contraho, nisi tecum. Neque id videtur ullâ ratione negari posse in his contractibus, qui de præsegi celebrantur. Ita Pontius pro prima parte suæ sententiæ.

Sed quod ipsi videntur, nullâ ratione negari posse, hoc Sanchio, & Aliis, quos citat, videtur, bonâ ratione negari posse, putat: oratio negativa nihil ponit ex se ipsâ, nisi aliquid extrinsecus addatur, vel expressim, vel ex materia subiecta & natura rei. Sed hæc oratio: Nolo aliam in uxorem, nisi te, est negativa; ergo ex se ipsâ nihil ponit, nisi aliquid extrinsecus addatur. Hinc si quis diceret: Volo aliquam in uxorem, & nolo aliam, nisi te, indubiè contraheret Matrimonium. Similiter si diceret: Contraho Matrimonium, & non cum alia, nisi tecum. Sic etiam erunt sponsalia: Ducam uxorem, & non aliam, nisi te; secus si solum diceretur: Non ducam aliam, nisi te. Vide Covar. to. 1. de Matr. p. 2. c. 4. §. 1. per totum.

Sic ait n. 14. Quintò, ex hoc apparet verus sensus ad l. Quibus diebus, §. Quidam Titio, ff. de Condit. & demonst. ubi per illa verba: Heres meus ne des Titio centum, nisi mater mea moriatur, conditionale legatum est, & mortuâ matre debetur: ex eo enim procedit, quia ante illam orationem præmissa fuit oratio assertiva, quæ centum illa dederat Titio ex legato. Sic enim dixit Testator: Centum lego Titio, & subdit: Heres meus ne des Titio centum, nisi mater mea moriatur. Hæc Covar.

Sed pergamus ad secundam partem sententiæ Pontii, quæ talis est: In enuntiationibus, quæ respiciunt tempus futurum, particula exceptiva non includit affirmationem, nisi aliquid extrinsecus apponatur, quo affirmatio inclusa significetur, vel id postulet subiecta materia, & id, de quo agebatur ostendat.

In hac parte convenit Pontius cum Sanchio & Covar. Undè n. 10. eam declarat exemplis illis, quæ adducunt Covar. & Sanchez: Non ingrediar, nisi Religionem Carthusianorum. Durum videtur (inquit Pontius) his verbis obligatum aliquem, ad ingrediendum eam Religionem, dicere. Caesar promisit se hoc anno non gesturum bellum, nisi contra Turcas; ergo contra Turcas geret, non valet. Idemque convinci videtur ex illa lege: Si sterilis, de Act. empti. Hæc Pontius.

Et si quæras ab ipso, quæ sit ratio, ob quam aliter iudicandum sit in enuntiationibus, quæ respiciunt tempus futurum; aliter in his, quæ respiciunt tempus præsens, aut præteritum? Respondet n. 11. quia proprium est particulae exceptivæ, tollere negationem actionis in casu excepto, v. g. in hoc: Nullus, nisi Petrus, pugnat, negationem actionis pugnae tollit à Petro, quem excipit, & quia id in præsentī, aut præterito, non potest esse indifferens, ut sit, vel non sit, ut conveniat, vel non conveniat actio; quando autem respicit tempus futurum, est indifferentia ut sit, aut non sit; indè est, in propositionibus de præsentī, aut præterito, includi affirmationem, non verò in propositionibus de futuro.

Explicemus magis. Nullus est albus nisi Petrus, negatur ab omnibus præsens existentia cum albedine, & hæc negatio albedinis remouetur à Petro. Et quia de præsentī non potest non esse unum ex his duobus, vel Petrum de præsentī esse album, vel non esse, indè est, ut ad hoc, quod vera sit propositio, Petrus de præsentī debeat esse albus, aliàs erit falsa. Si enim de præsentī Petrus non sit albus, cum non possit esse indifferens ad album, & non album, non diceretur verè: Nullus nisi Petrus est albus.

Idem est in illa: Nullus nisi Petrus cucurrit, aut pugnavit; neque enim Petrus, qui jam præterit, potest esse indifferens, ut illi cursus aut pugna convenirent, aut non convenirent. At verò cum dico: Non vendam nisi tibi, nego actionem vendendi in futurum omnibus determinatè, & determinatè tibi non nego actionem vendendi. At verò, quia indifferens est pro tempore futuro, ut tibi vendam vel non, possum enim vendere, aut non vendere, & de te non affirmo, vera propositio est.

An autem id oriatur ex ipsa significatione particulae exceptivæ, vel ex communi modo significandi & intelligendi, definire certè non audeo. Mihi potiùs videtur, ex communi hominum intelligendi modo ortum habuisse, & non ex vi particulae exceptivæ. Habuit tamen communis iste modus intelligendi sufficiens fundamentum, ut antè explicatum est. Atque id est, quod Juris Interpretes solent dicere, hæc particula non affirmari actum sed potentiam, sic Covar. loco citato, & Pechius in Reg. Peccatum non dimittitur, verb.

D d Nisi,

Nisi, de Reg. Juris in 6. quod verum esse non potest, si oratio respiciat tempus præsens aut præteritum; in his enim non est potentia, sed actus; sed solum quando respicit futurum, ad quod est potentia, & non actus. Hucusque Pontius.

144.
Qualiter
ferri possit ut
propositio de
futuro in-
cludat affir-
mationem,
ex Pontio.
3. Reg. 22.
2. Paralip.
18.

Porrò n. 12. declarat, quomodo aliquid extrinsecum, appositum propositioni, quæ respicit tempus futurum, facere possit, ut intelligi debeat affirmatio inclusa, & quomodo id ipsum colligi possit ex subjecta materia: v. g. 3. Reg. 22. *Non pugnabitis contra majorem quemquam vel minorem, nisi solum contra Regem Israël*, id est, contra illum, & contra nulum alium. 2. Paralip. 18. *Ne mihi loquaris, nisi quod verum est*, id est, loqueris verum, & nihil aliud nisi verum. Idem in illa: *Nullus nisi Petrus curret*, si Petrus non esset currens falsa esset propositio. Id quod à contrario explicari potest. Nam particula exceptivæ omnes æquivalent inter se; itaque idem est *Tantum, Nisi, Præter, Solum*, & aliæ. At cum ponitur particula: *Tantum* affirmativè, includit negationem. Ergo quando ponitur negativè, includit affirmationem. *Tantum Petrus erit albus*, id est, Petrus erit albus, & nihil aliud. Si enim nihil futurum esset albus, falsa esset propositio. Similiter quando præcessit affirmatio: *Homicidium committendum est hodie, & nullus nisi Petrus occidet: Promitto vendere hanc domum, & nulli vendam nisi tibi*.

Ex his infert Pontius n. 13. si ea verba, quæ sponsalia inducunt, effertur cum negatione, & particula exceptiva, ut: *Non ducam nisi te; Non contraham nisi tecum*, neque sponsalia, neque Matrimonium videri. Non enim ponit ea particula actum contrahendum, ut futurum cum alio; sed remoto actu & potentia contrahendi cum aliis, si verum dicit promittens, relinquit potentiam tantum ad contrahendum cum hoc. Potentia autem contrahendi non efficit sponsalia, sed actio futura contrahendi promissa. Ita Pontius de 2. parte suæ sententiæ.

145.
Particula
exceptiva in
affirmativa
oratione po-
nit actum
in casu ex-
cepto, ex
Pontio.

Pergit n. 14. ad 3. partem, quam dicit esse manifestam; scilicet particulam exceptivam, in affirmativa oratione positam, verè ponere actum in casu excepto, & removere ab omnibus aliis. In quo conveniunt Omnes, ut: *Ducam tantum te*. Quod enim ponat actum in casu excepto, planum est ex vi affirmationis, aliàs non esset affirmans, aut esset falsa. Quod autem alia ab actu excludantur, habet quatenus exceptio est, aliàs non esset vera propositio. Quare illis: *Tantum te volo uxorem; Volo te, & nullam aliam; Tantum te habeo uxorem*, contractum videtur Matrimonium juxta dicta. *Tantum te ducam, Tantum tecum contraham*, sponsalia efficiunt. Hæc fusiùs ex præfato Auctore, ut quisque clarè videat probabilitatem illius sententiæ, quæ maximè

fundatur in communi hominum intelligendi modo.

Ad quod tamen fundamentum responderet Sanchez sup. n. 10. ex communi loquendi modo particulam exceptivam: *Nisi, Præter &c.* tam in promissionibus, quam in contractibus, sensum facere conditionalem, quidquid fit de propositionibus speculativis; & idem sensum hujus propositionis: *Ducam tantum te*, esse, si aliquam ducam, te & non aliam ducam. Similiter: *Tantum te volo uxorem*, id est, si aliquam volo, te volo. Aliud est, quando dicitur: *Volo te, & nullam aliam*, ibi enim absolute affirmatur animus contrahendi; in alia autem propositione nihil absolute affirmatur de præsentibus; & idem vera est, tamen non velim ullam habere uxorem.

Quod ergo Pontius affirmat, scilicet, in illis propositionibus de præsentibus, & præteritis, includi affirmationem absolutam alicujus actus, hoc Sanchez negat, & asserit, eas solum esse conditionales; ac uterque fundatur in communi hominum loquendi modo. Et idem res manet dubia, cum pro utroque modo loquendi stent Auctores probati.

Porrò nullum est dubium, quin per hæc verba: *Promitto, me obligo, vel, do tibi fidem meam, sub fide mea te ducam, habeam me pro fido, pro infami, pro proditore, nisi te ducam*, et si quæ sint similia, perficiantur sponsalia. Consentur etiam sufficere: *Accipiam te, ducam te in meam conjugem*; quia licet per se loquendo possent denotare solum propositum & voluntatem; tamen ex communi sensu, in hac materia habentur tanquam verba promissiva & obligatoria. Undè hæc verba tanquam consuetæ ad perficienda sponsalia, asserit D. Tho. in 4. dist. 27. q. 2. a. 1. Alijque communiter. Quod debet intelligi, nisi ex partium explicatione, aut circumstantiis aliud constet.

Rursus Vasquez disp. 4. de Matr. n. 22. Si quis, inquit, postularet à muliere, an vellet ductum iri, & illa promitteret & sponderet, vel contra mulier virum interrogaret, forent vera sponsalia ex parte utriusque; nam illa interrogatio seu postulatio vim haberet, non tantum acceptionis, sed etiam promissionis, sicut habet in stipulatione. Atque hoc modo jam olim consuevissent fieri sponsalia, refert Agellius lib. 4. Noctium Atticarum c. 4. *Qui uxorem ducturus erat, ab eo, undè ducenda erat, stipulabatur eam in Matrimonio ductum iri, qui daturus erat, eidem spondebat, is contra actum stipulationis sponsionisque, dicebatur sponsalia; tumque promissa erat, appellabatur sponsa, qui sponderat ducturum, sponsus. Sed & hoc intelligendum est, nisi ex verbis interrogantis, aut aliis circumstantiis constaret, eum voluisse solum explorare mentem alterius, & non adhuc se obligare.*

Atque ut id semel notemus pro semper, quan-

In dubio ar- quodcumque dubitatur de significacione
trahentium, & illi standum, saltem in foro
conscientiæ, quando de tali intentione satis
constat, arg. l. 2. 19 de Verb. signif. In conven-
tionibus contrahentium, voluntatem potius, quam
verba spectari placuit. Et ratio est; quia hæc
obligatio est lex quædam particularis, quam
homo suâ sponte sibi imponit; obligatio autem
legis, à Legislatoris mente pendet.

Ex quo aliqui DD. quos citat Sanchez sup.
disp. 18. n. 2. inferunt, quoad forum conscientie,
& Deum, non esse curandum de verbis
externè prolatis, quando de contrahentium
intentione constat. Quod non ita intelligendum
existimo cum Sanchez supra, quasi sufficiat
sola intentio; nam cum sponsalia & Matrimo-
nium sint contractus humanus, necesse est,
ut illa intentio verbis vel signis aptis explicetur,
sic ut alter contrahentium alterius
animum intelligat: intentio enim mente re-
tenta, nihil operatur in humanis contractibus;
arg. leg. Cum in plures, 60. ff. Locati, §. 6.
Locator horrei propositum habuit, se aurum, ar-
gentum, margaritam non recipere suo periculo.
Deinde cum sciret has res inferri, passus est. Pro-
inde cum futurum tibi obligatum dixi, ac, si pro-
positum fuit, remissum videtur.

Mens itaque illorum Doctorum hæc est,
si desit intentio & consensus internus, qualia-
cumque sint verba, nulla sponsalium, aut Matrimo-
nii oritur obligatio: & e contra, si adsit
intentio se obligandi vinculo Matrimonii,
aut sponsalium, & ea manifestetur aliquo fig-
no externo alteri, ita ut ambo contrahentes
intelligant se mutuo per illa verba velle con-
trahere Matrimonium vel sponsalia, fat erunt
qualiacumque verba. Et ratio est aperta; quia
cum de ratione Matrimonii, vel sponsalium,
non sint expressa seu formalia verba, sed ver-
ba vel signa; satis est, si verbis id significan-
tibus, vel, si verba id non significant, signo ex-
terno sibi mutuo animum indicent.

Hinc si consuetudo loci, in quo contrahitur
Matrimonium obtinuerit, ut consensus
de præsentis explicetur per verba futuri tem-
poris, per ipsa verè contrahitur Matrimo-
nium; jam enim adest consensus de præsentis,
& signum externum, sufficienter eum con-
sensum exprimens. Et e converso, si consue-
tudo obtinuit, ut consensus de futuro exprima-
tur per verba præsentis temporis, per ipsa
verè contrahuntur sponsalia, & non Matrimo-
nium. Sic, quia lex statuit, ut verba de præ-
sentis inter impuberes solum significant con-
sensum de futuro; hinc, quidquid ipsi inten-
dant, per ista verba contrahuntur sponsalia,
& non Matrimonium. Ergo consimiliter jus
potuisset instituire verba de futuro, ut signi-
ficarent consensum de præsentis.

Quod autem jus non fecit, nunquid ipsi

contrahentes possunt facere? Quid ni possint?
Nam per se loquendo, nulli debet constare
de consensu præstito, nisi ipsis contrahenti-
bus, ut patet in Matrimonio clandestino.
Quod si verba adhibita, nequidem contra-
hentibus id significaverint, quamvis intende-
rint celebrare Matrimonium, & præstare
consensum de præsentis, Matrimonium non
subsistit, ut supra dixi ex Sanchezio, quem se-
quitur Pontius supra c. 8. n. 2. in fine.

Et n. 3. objicit sibi ipsi textum in leg. 4. ff.
de Legat. & fideicom. 1. Si quis in fundi vo-
cabulo erravit, & Cornelianum pro Sempro-
niano nominavit: debetur Sempronianus. Sed
si in corpore erravit, non debetur. Quod si quis
cum velle vestem legare, suppellectilem adscrip-
sit, dum putat suppellectilis appellatione vestem
contineri, Pomponius scripsit; vestem non debe-
ri. Quemadmodum si quis putet, auri appella-
tione electrum vel aurichalcum contineri, vel
(quod est stultius) vestis appellatione etiam ar-
gentum contineri. Rerum enim vocabula immu-
tabilia sunt, hominum mutabilia.

Quibus ultimis verbis, inquit Pontius,
redditur ratio non contemnenda; non enim
sensus est, ut interpretatur Accursius, homi-
num vocabula esse, quæ ab hominibus im-
posita sunt, nulla enim sunt, quæ non sint ex
hominum placito: sed propria hominum ver-
ba vocat: Cornelii, Sempronii, & quæ ab his
derivantur, Sempronianum, Cornelianum. Re-
rum verò, ut auri vel argenti, vestis, supelle-
ctilis, fundi. Hominum autem nomina facile
mutantur; contingit enim, ut fundus, qui
hodie Sempronii est, & dicitur: Sempronianum,
cras sit Cornelii, & dicitur: Cornelianum:
at rerum nomina non mutantur; au-
rum enim heri & hodie appellatur: Aurum.
Cum ergo verba, quibus in contractu uti-
mur, sint non hominum, sed rerum, immuta-
bilia sunt; atque aded, qui per verba de præ-
sentis, contrahit de futuro, nihil agat, sunt
enim ea vocabula immutabilia.

Respondetur: id verum esse in foro exter-
no, quando in eo aliud non satis constat de
mente Testatoris. Unde & in eodem foro sic
judicaretur de causa matrimoniali; arg. leg.
Non aliter, 69. ff. de Legat. 3. Non aliter a sig-
nificatione verborum recedi oportet, quam cum
manifestum est, aliud sensisse Testatorem. Aliud
est, inquit Pontius supra, manifestum esse,
quid senserit contrahens, quia ipse suorum
verborum sensum explicuit; aliud errasse in
verbis, & ex falso errore unum pro alio po-
suisse. Non patrocinator jus juranti in nomi-
ne appellativo, sed erranti in nomine pro-
prio; cum hoc frequenter mutari contingat,
& facilis admittatur error; illud autem sit im-
mutabile, & præsumatur etiam, eum, qui
pro suppellectili vestem posuit, ludere potius
voluisse, quam aliquid legare. At patrocina-
tur,

verba possint
institui à
contrahenti-
bus, ut signi-
ficent con-
sensum de
præsentis.
Sanchez.
Pontius.

151.
Objicitur
pro parte
negativa.
l. 4 ff. de
Legat. 3.

152.
Resp. ex
Pontio.
L. 69. ff. de
Legat. 3.

tur, quando suam mentem satis explicuit, etiam si verba, quæ ipse aliis explicuit esse sui signa consensus, eam ex usu hominum significationem non habeant. Hæc ille. Plura ibidem n. 4. & seqq. addens, pro majori explanatione istius leg. 4. quæ vide si placet.

153. Mens contrahentium præferenda est cortici verborum, quando de ea constat.

Finio hanc Conclus. & dico; ubi constat de mente contrahentium, hæc præferenda est cortici verborum; undè tunc licet à verborum proprietate recedere, & ea abusivè interpretari; arg. leg. 69. ff. de Reg. Juris: *In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda est ejus, qui eas protulisset.* Quippè voluntas Legislatoris anima legis est, verba autem corpus; sicut ergo in homine præcipua ratio habetur animæ, ita etiam in lege, sive publica, sive privata.

L. 69. ff. de Aeg. Juris. C. 1. r. 2. a. q. 5.

Hinc illud Greg. 26. Moral. c. 7. & refertur 22. q. 5. c. 11. *Certè noverit ille, qui intentionem & voluntatem alterius variis explicat verbis: quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem, quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni.* Et istud Hilarii, quod refertur cap. 6. de Verb. signif. *Intelligentia dictorum, ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.* Ubi Gloss. verb. *Rei est &c.* in fine: *Item arg. est, quod verba ad extraneum sensum sunt trabenda, ubi res aliter salva esse non potest, arg. Cod. de Verb. sign. Cum quidam, & Cod. de Lega. Cum questio.*

154. In dubio, in primis spectanda verisimilitudo. Reg. 45. de Reg. Juris in 6.

Ex quo hæc arguitur, ex Pontio.

Quod si dubia sit mens contrahentis, neque quid senerit satis perspicitur, tunc in primis spectanda verisimilitudo, juxta Reg. 45. de Reg. Juris in 6. *Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* Ergo spectanda in primis verisimilitudo, deinde consuetudo. Verisimilitudo sive verisimile quid sit, eruitur, inquit Pontius supra num. 12. ex comparatione rerum ad invicem, vel rei ad pretium, vel ex antecedentibus & consequentibus, etiam ex qualitate personarum, & ex eo, de quo agebatur; si enim prius agebatur de Matrimonio, sequentia etiam ad eum finem dicta à contrahente intelligi debent; si de sponsalibus, ad sponsalia pertinebunt; & juxta ea, quæ prius clarè dixit, ea quæ postea obscure dixit, accipienda erunt.

155. Secundò attendenda consuetudo. L. 50. ff. de Leg. 1.

Deinde, sicut dixi, attendenda consuetudo, tum personæ, tum Regionis; arg. leg. *Si servus*, 50. ff. de Lega. 1. §. 1. *Si numerus nummorum legatus sit, neque apparet quales sunt legati; ante omnia ipsius Patris familiaris consuetudo, deinde Regionis, in qua versatus est, exquirenda est; sed & mens Patrisfamilie, & legatarii dignitas, vel charitas, & necessitudo. Item earum, quæ præcedunt, vel quæ sequuntur, summarum scripta sunt spectanda.* Exquirendum quid habeat jus municipale

loci, priusquam quid habeat jus commune; ut enim Pechius: *Ubi statuta corrigunt jus Pechius commune, magis præsumitur suam mentem accommodare secundum statuta, quam cum jure communi, l. Si quis argentum, vers. Similique modo. C. de Donat.*

His omnibus exquisitis, si necdum verisimilitudo constet, inspicienda est propria & communis verborum significatio; inter eas tamen gentes recepta, apud quas Matrimonium celebratur; nam, ut supra indicavimus, fieri potest, ut apud aliquas Nationes (sicut de Indis refert Veracruz 1. p. Speculi. num. 19. in fine) signa recepta ad explicandum consensum de præfenti, sint aliqua verba, quæ nobis videntur futuri temporis. Quare multum ad judicium in his, quæ ex verborum significatione pendunt, attendendus est vulgaris, atque usu receptus loquendi modus inter eos homines, qui judicium postulant, etiam si contra formam juris videatur. Exemplum ejus rei affert Pontius supra n. 13. quod apud ipsum vide.

Sufficit nobis jus commune extra de Sponsal. cap. *Ex litteris*. 7. ibi: *Respondemus quod inspiciendum est Judicium, si Matrimonium contrahentium, ad id faciendum sint idonei scientia, & etate, quo cognito, si alter non intellexerit, quod alter proposuit, ad communem verbi intelligentiam recurratur, & cogatur uterque verba prolata in eo sensu retinere, quem solent rectè intelligentibus generare.* Ubi Gloss. verb. *Intelligentiam*, sic ait: *Hujusmodi ambiguitas verborum quandoque incidit in iudiciis, quandoque in contractibus. In iudiciis circa litis exordium plus creditur actori, quam rei, ff. de Verb. oblig. Inter stipulantem, §. 1. Postea in confessionibus urgeri debet confitens, ut certum confiteatur; alioquin id accipietur, quod magis expedit adversario suo, ff. de Confess. Certum. In contractibus & pactis distinguitur: aut certum est, quod consenserunt, & tunc valet, quod agitur, aut non consenserunt, & tunc non valet, quod agitur, ff. de Contrah. empt. & vendit. In venditionibus, & 30. q. 2. Ubi. *Aus dubitatur quid senerint, & tunc subdistingue: quia aut valet intellectus secundum unam partem, aut secundum utramque: si secundum unam partem, commodius est id accipi, ut res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat. ff. de Reg. Juris. Quotiens idem sermo, & ff. de Verb. oblig. Quotiens. & supra de Fide instrument. Inter dilectos. & infra de Verb. signif. Abbate. Si secundum utramque partem, tunc id, quod verosimilius est, accipiendum est, ff. de Verb. oblig. Eum qui calendis, & quod quandoque consuevit accidere, 28. dist. De Syraculanæ. Vel contra eum sit interpretatio, qui pactum apposuit, qui debet legere, id est, pactum apertius apponere, ff. de Pactis veteribus, & secundum promissorem fit interpretatio, quia liberum fuit stipulatorem**

ri verba late concipere, ff. de Verb. oblig. Quidquid. Hactenus Gloss. satis notabilis, ex qua multa colliges utilia pro hac materia, & ideo latius volui eam referre.

Cæterum propriam significationem retinendam esse, relicta impropria, nisi aliud constet de mente contrahentium, nemo dubitat, & est conforme l. Non aliter, supra allegatæ. Sin autem plures fuerint propria significationes, & obscurum sit, quam contrahentes intenderint, minimum sequendum esse, dicitur Reg. Juris 30. de Reg. Juris in 6. In obscuris minimum est sequendum. Et lex. 34. ff. eod. Semper in stipulationibus, & in ceteris contrahibus id sequimur, quod actum est: aut si non pateat, quod actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit? Ad id quod minimum est, redigenda summa est. Ita Ulpianus. Qui (inquit Canisius in d. Reg. In obscuris.) quo ordine in interpretatione contractus procedendum sit, eleganter explicat. Et quidem ante omnia id spectandum & sequendum censet, quod inter contrahentes actum fuit, etiam si forte proprietate verborum abusi sint, l. Infulam, 6. ff. de Præscript. verb. toto tit. Cod. Plus valere, quod agitur. l. In venditionibus, 9. vers. Plane si in nomine. ff. de Contrah. empr.

Etenim contractum potissimum ex mente contrahentium metimur, l. 1. §. Conventionis, ff. de Pact. quemadmodum & ea quæ ultime dispositionis sunt ex voluntate ipsius defuncti, l. Non aliter. 69. in princip. ff. de Lega. 3. Dum tamen meminerimus, non tantum eam voluntatem contrahentium & testantium intelligi, quæ ex perspicuis eorum verbis colligitur, sed & quæ ex conjecturis, ut puta, ex more loquendi, ex rationis contextu, l. Si servus plurium, 50. §. 7. ff. de Lega. 1. l. Nummis 75. ff. de Lega. 3. l. Titia. 134. §. 1. & §. fin. ff. de Verb. oblig. ex dignitate qualitate vel affectu personarum dicit. §. ult. & l. Si cui. 14. ff. de Annuis legatis. l. 2. C. de Dotis promiss. ex eo quoddam plerumque fieri solet, dicit §. ult. & l. In obscuris. 114. ff. de Reg. Juris. Nam huc spectat illa Juris Regula: Inspicimus in obscuris, quod est verissimum, vel quod plerumque fieri consuevit. Deficiente autem voluntate, tandem fit locus nostræ regulæ, ut in obscuris id sequamur, quod minimum est; in obscuris, inquam, quorum sententia neque ex verbis ipsis, neque ex alia conjectura colligi potest; ne huic adversetur citata regula: Inspicimus &c. Hactenus Canisius optime ad nostrum propositum.

Sed quid, si omnibus consideratis & inspectis, adhuc res maneat dubia? In favorem Matrimonii judicandum esse, probant diversa jura, quæ alibi commodius referentur. Tan-

tum hic addo; ea, quæ hactenus dicta sunt, vera esse in utroque foro. Nam in causa Matrimonii, id, quod non est Matrimonium in foro conscientia, non potest esse Matrimonium in foro Ecclesiæ, cum Ecclesia nequeat efficere Matrimonium, quod reverà non est. Solum in modo cognoscendi est differentia; nam in foro interno standum propria confessioni, in externo verò allegatis & probatis, ut optime Covar. To. 1. de Matr. p. 2. c. 2. n. 2. & seq. quem sequuntur Sanchez supra disp. 18. n. 6. Pontius supra n. 16. & Alii.

Potest quidem fieri, ut Ecclesia judicet Matrimonium esse, quod re verà tale non est, illud tamen propterea non erit verum Matrimonium in foro externo, sed solum præsumptum, defectu probationis invaliditatis, & de hoc non quæritur in præsentibus; sed supponitur, quod Matrimonium sit dubium, vel propter dubia verba, vel aliunde, tam in foro conscientia, quam in foro Ecclesiæ, & tali casu, quod Ecclesia judicat in foro externo, dicimus hoc idem judicandum esse in foro conscientia; quia uterque forus idem judicat, ubi externus non nititur falsæ præsumptioni, sicuti hic non nititur. Plura adhuc alibi de hac quæstione.

Impræsentiarum transito à verbis, quæ regulariter adhibentur ad contractum Matrimonii, ad signa realia æquipollentia, nam & hæc diximus sufficere. Sit ergo

CONCLUSIO V.

Signum externum sufficiens ad contractum Matrimonii, potest esse nuptus, porrectio manuum, donatio annuli seu subarrhatio, traductio in domum Sponsi; immò, secluso scandalo, copula carnalis.

Hactenus egimus de verbis formalibus seu proprie dictis, quibus certò aut dubiè contrahitur Matrimonium vel sponsalia. Sequitur agendum de signis realibus æquivalentibus, quæ Concluf. 3. diximus sufficere sive ad validum, sive ad licitum contractum, ut de sponsalibus manifestum est apud Omnes; de Matrimonio autem ibi late probavimus.

Atque in primis interrogante Parocho vel comparte, an velit se, aut talem personam habere vel accipere pro marito, vel uxore, optime respondetur, & exprimitur consensus de præsentibus, capite annuendo. Et tali modo solent muti contrahere Matrimonium. Idemque judicium est de sponsalibus,

bia, judicandum est in favorem Matr.

Covarr. Sanchez. Pontius.

Quod Ecclesia hic judicat in foro externo, idem est judicandum in foro conscientia.

161.

Nuptibus ved ad contrahitur Matrimonium.

